

Зодчі та їх творіння: враження та роздуми після презентації та ознайомлення з новою книгою ВІДОМОГО КИЄВОЗНАВЦЯ

Рец. на кн.: *Зодчество и зодчие* / Михаил Кальницкий. – К. : Сидоренко В.Б., 2012. – 336 с.: ил. – (Серия “Киевские истории”).

19 лютого в приміщенні Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного відбулась презентація книги відомого київського краєзнавця Михайла Борисовича Кальницького – «Зодчество и зодчие». У товаристві друзів та колег М. Кальницький відповів на низку запитань і вислухав вдячні побажання, зокрема від Михайла Дехтярьова, Михайла Рибіна, Дмитра Малакова, Валентина Кобзаря, Олени Жидецької, Лариси Будкової та інших. Переповнена читацька зала бібліотеки насилу змогла вмістити всіх бажаючих, що, однак, не завадило сформувати дружню й спокійну атмосферу.

У своєму вступі автор провів аналогію сучасності з минулим, акцентуючи увагу на забудовній політиці в столиці та державі загалом. Дослідник відзначив різючі відмінності в будівельній філософії й психології забудовників та архітекторів наших часів і дореволюційного минулого. Так, на думку М. Кальницького, зведення нині нових споруд у Києві нагадує скоріше хаотичне прагнення швидкого збагачення, відсутність масштабного бачення, на відміну від минулого, коли громада Києва, місцева адміністрація, власник землі, підрядник й архітектор вбачали в своїй роботі насамперед можливість реалізації власних творчих задумів у формуванні архітектурного образу міста, в спорудженні нового, не наносячи шкоди старому. Автор наголошував, що то було зовсім інше покоління, для якого мораль і професійний авторитет були вищими за гроші чи привілеї. Тому, враховуючи думку громадськості, не пересту-

паючи через мораль та архітектурну естетику, зодчі старого Києва створювали неповторну архітектурну композицію міста.

Михайло Кальницький також акцентував увагу присутніх на правовій основі будівництва в Києві того періоду. Він відзначив функціонування складної, але не забюрократизованої дозвільної системи, яка тісно пов'язувалась з фактором громадського ризику, тому пропонувався проект потрібно було обов'язково завізувати у міській управі та у міського архітектора, хоча сам проект міг бути укладений звичайною особою з архітектурно-мистецьким баченням, але без ліцензії зодчого. Сучасну ж ситуацію в місті на

Печерських пагорбах він охарактеризував словами французького нобілітету часів Людовіка XV – «après nous le déluge» («після нас хоч потоп» - фр.). Приміщення Гостинного двору, де відбувалася зустріч-презентація, й останні події, пов'язані з цією спорудою, найкраще підтверджують цей вислів.

Сама книга, яка є другою з серії «Киевские истории», ґрунтується на унікальних архівних матеріалах архітектурної історії столиці України. Зокрема, читач має змогу не лише ознайомитись з рідкісними світлинами старого Києва, репродукціями будівель, фотографіями відомих київських архітекторів, а й оглянути плани будівель, розрізи споруд, проектну документацію, інтер'єр внутрішнього наповнення будинків, приклади давніх дозвільних документів і т. п. М. Кальницький фундаментально підійшов до питання висвітлення архітектурної історії міста. Зокрема, при написанні роботи було залучено

архівні матеріали Державного архіву Києва (ДАК), Державного архіву Київської області (ДАКО), Центрального державного історичного архіву України в Києві (ЦДІАК України), Центрального державного архіву-музею літератури та мистецтва України (ЦДАМЛМ України), ЦДКФФА України імені Г.С. Пшеничного, особисті архіви В. А. Дубовецького, М. А. Кадомської, С.В. Машкевича тощо.

М. Кальницький не просто описав історію окремих будинків, храмів, громадських споруд, він поєднав їхню «біографію» з долею їхніх творців, адже архітектор у кожне творіння вкладає частинку себе, своє мистецько-архітектурне бачення, стиль і смак. Тому кожна будівля, зведена в ті часи, має свою «душу». Так, в праці висвітлено життєво-біографічні історії відомих київських архітекторів, зокрема Гаврила Позняка, Григорія Ніколаєва та його об'ємні споруди в стилі російських теремів на Лук'янівці, про трагічну історію архітектора Михайла Артинова, який волею обставин був замішаний в «Діамантовій справі» й очорнив своє ім'я, що негативно вплинуло на кар'єру зодчого, про його брата – Григорія Артинова, котрий наче у дзеркально-протилежному, позитивному відображенні повністю реалізував себе як архітектор у Вінниці, про творця київських химер – Владислава Городецького. Дослідник докладно зупинився на біографії архітектора Карла Шимана, родом з Мітави, який найповніше долучився до формування історичного обличчя нашої столиці наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть. Розкриваючи архітектурні таланти Шимана, М. Кальницький звертає увагу і на той факт, що архітектор вдало обходив певні бюрократичні перепони (він не мав права будувати в Російській імперії, оскільки не пройшов місцевої акредитації, хоча відмінно володів архітектурним ремеслом). Підписуючи проекти чужими іменами, Шиман вдало реалізував низку будівельних задумів, чим увічнив себе в Києві. Саме в поєднанні історії окремих споруд з біографією архітекторів, що зводили їх, і є основна особливість цієї книги.

Праця вміщує цінні дані про давно втрачені будівлі. Зокрема, це Зал засідань Київської виставки архітектора Едуарда Брадтмана, будинок Гінзбурга, зведений Георгієм Шлейфером, будинок Слов'янського, архітектора Миколи Казанського (на місці сучасного готелю «Дні-

про» на Європейській площі), Стрітенська церква (знищена в 1930-ті рр.) і готель «Національний» Володимира Ніколаєва тощо.

Однак робота не є мартирологом втрачених будівель. Це, насамперед, книга, що відображає архітектурну історію добре відомих споруд Києва, які вже

стали символами столиці. Так, читач має можливість побачити першопочатковий, двоповерховий вигляд Київської контори Державного банку 1905 р. (нині Національний банк України, Інститутська, 9) архітектора Олександра Кобелева; споруду по вул. Володимирській, 39 Карла Шимана (неподалік від Золотих воріт, зараз реставрується), будівлю по вул. Велика Житомирська, 8-б та на бул. Тараса Шевченка, 4 архітектора Іосифа Зекцера, «Дім Турбіних» на Андріївському узвозі, 13 Миколи Гарденіна тощо.

Окремо варто сказати й про нереалізовані проекти, оскільки вони відображають мистецько-архітектурне бачення і технічно-інженерну думку епохи. Особливо це конкурсний проект Бессарабського критого ринку 1907 р. Георгія Шлейфера, який за зовнішнім виглядом нагадує радше вишуканий палац, ніж торговий комплекс; креслення проекту «Розбірна переносна лазня» 1916 р. Олександра Кобелева; проект цирку за планом Едуарда Брадтмана...

Загалом, нова праця Михайла Борисовича Кальницького, видана видавництвом «Варто», вміщує життєписи близько двадцяти як відомих, так і несправедливо забутих імен архітекторів. Ґрунтована на історичних джерелах та матеріалах, вона буде цікавою не лише науковцям, а й широкому загалу читачів.

P.S. Таким чином, завданням нинішнього і наступних поколінь має стати збереження історичного обличчя Києва, щоб розглянута нами праця відомого киевознавця не перетворилась на червону книгу втрачених споруд міста. Події довкола «Замку» Миколи Добачевського на Ярославовому Валу, 1 є гірким прикладом цієї загрози.

М. Кальницький